

Kamu Hastanesi Eczacılarının Meslek Sorunları

Elif Gizem KARACA, Bülent KIRAN

ÖZ

Günümüzde bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerle birlikte eczacılık uygulamaları, ilaç merkezli konumdan, hasta merkezli konuma evrilmiş, eczacıların rollerinde de değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu araştırma ile İzmir ilindeki kamu hastanesi eczacılarının; görev, yetki ve sorumluluklarının, hasta odaklı eczacılık uygulamalarına bakışlarının, çalışma ortamı ve iş yükü algılarının, iş doyumlarının ve meslek örgütünden beklentilerinin saptanması amaçlanmıştır.

Araştırma kesitsel ve tanımlayıcıdır. İlgili literatür taramasının ardından hazırlanan anket, 2012 yılında, İzmir ili merkez ilçeleri resmi yataklı tedavi kurumlarında çalışan hastane eczacılarına gönüllülük ilkesiyle uygulanmış, 63 eczacı tarafından özbildirim ile yanıtlanmıştır. Veriler, %95 güven aralığında SPSS 18 paket programı kullanılarak, frekans, yüzde dağılım ve ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan eczacıların, %61,9'unun günlük ortalama 8 saat çalıştığı ve ağırlıklı olarak ilaç dağıtımı (%76,2), stok kontrolü (%77,8) gibi %60,3'ünün rutin ve %55,5'nin

yorucu olarak nitelendirdikleri işlerle uğraştığı saptanmıştır. Eczacıların %28,6'sının mesleklerini tatmin edici bulmadığı, erkek eczacıların iş doyumunun, kadın eczacılara göre daha fazla olduğu ($x^2=6,168$, $p=0,034$) belirlenmiştir. 20-39 yaş grubundaki eczacıların geleneksel eczacılık rolleri yerine, klinik eczacılık rollerini gerçekleştirme isteklerinin 40 ve üzeri yaş gurubunda bulunan eczacılara göre daha fazla olduğu saptanmıştır ($x^2=11,732$ $p=0,03$). Ayrıca eczacıların büyük çoğunluğunun (%93,6) meslek örgütünün hastane eczacılığının sorunlarına yeterli ilgi göstermediğini düşündükleri saptanmıştır.

Hastane eczacılarının ilaçların etkin, güvenli ve ekonomik kullanımındaki rollerini ve iş doyumlarını artırmalarına olanak tanıyan klinik eczacılık uygulamalarına dönük lisans eğitimine ve hastanelerde yatak sayısı başına eczacı ölçütüne göre istihdamın sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin ivedilikle yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Hastane eczacılığı, İş tatmini, İş yükü, Klinik eczacılık

Elif Gizem KARACA, Bülent KIRAN
Ege Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı,
İzmir, Türkiye

Sorumlu Yazar:

Bülent Kiran
Ege Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı,
İzmir, Türkiye
Tel: 0232 3113979
Gsm: 0532 7749389
Fax: 0232 3885258
E-mail: kiran.bulent@gmail.com

Gönderilme/Submitted: 28.12.2015

Düzeltilme/Revised: 03.02.2016

Kabul/Accepted: 16.02.2016

Giriş

Sağlık kurumları, başarı ve kalitesi çoğunlukla insan faktörünün niteliğine dayanan ve insana hizmetle yükümlü kuruluşlardır (1). Toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi için bu kurumlarda çalışan tüm personel ile birlikte eczacılara da büyük görev ve sorumluluk düşmektedir (2).

Tüm dünyada bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerle birlikte süreç içerisinde eczacılık hizmetlerinde ve eczacıların rollerinde bir takım değişiklikler olmuştur. Özellikle Sanayi Devriminin gerçekleşmesinin ardından 19. yüzyılın sonlarında ilaç üretimi havan üretiminden çıkmaya başlamış, 20. Yüzyılın ortalarında ise ilaç üretiminin hızlandığı, fabrikalaşmanın çoğaldığı endüstriyel eczacılık dönemine

geçilmiştir (3). Endüstriyel eczacılık dönemi ile birlikte eczacılar ilaç hazırlayan konumundan ilaç satan konuma geçmiş, eczacıların üretime dayanan geleneksel işlevleri azalırken, meslek saygınlığı da erozyona uğramıştır. İlerleyen süreçte özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde eczacının hasta tedavisinde daha etkin rol almasını sağlayan hasta odaklı eczacılık kavramı ön plana çıkmış ve zaman içerisinde de pek çok ülke tarafından benimsenmiştir (4, 5). Dolayısıyla yıllar içerisinde eczacılık mesleğinde; ilaç merkezli konumdan, hasta merkezli konuma başka bir deyişle “klinik eczacılığa” doğru bir geçiş yaşanmıştır (6, 7).

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemiz hastane eczacılığında da sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması kapsamında hasta merkezli eczacılık kavramı ön plana çıkmış, bu bağlamda eczacılar; ilaç temin, depolama ve dağıtım gibi geleneksel eczacılık rollerini gerçekleştirmenin yanı sıra hasta odaklı bakım hizmeti sunan, gerek hastalara gerekse diğer sağlık personeline ilaç danışmanlığı yapan sağlık profesyoneli konumuyla toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi açısından daha büyük sorumluluklar üstlenmişlerdir. Nitekim, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı tarafından yayımlanan “*Hastane Hizmet Kalite Standartları ve Rehberleri*”nde ve Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu tarafından hazırlanan “İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzunda”, hastane eczacılarının görevleri arasında geleneksel hastane eczacılığı rollerinin yanı sıra klinik eczacılık hizmetleri olarak nitelendirilebilecek ilaç yönetimi, ilaç güvenliği, akılcı ilaç kullanımı, advers etki bildirimini gibi görevlerin de tanımlandığı gözlenmektedir (8,9,10).

Bu bağlamda, toplum sağlığının korunmasında ve ilaçların etkin, güvenli, ekonomik ve akılcı kullanımında daha etkin görev alması gereken hastane eczacılarının; kendileri için tanımlanan görevleri ne derece gerçekleştirebildiklerinin, iş yüklerinin, çalışma şartlarının, çalıştıkları hastanelerde kendilerine yüklenen görev yetki ve sorumlulukların, meslek sorunlarının ve mesleki beklentilerinin saptanması, özetle günümüz hastane eczacılığının yaygın uygulanış biçiminin ve bundan kaynaklanan sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmakesitselvetanımlayıcıdır.Araştırmaevrenini,eczacı sayısı yüksek olan İzmir ili merkez ilçeleri (Balçova, Bornova,

Buca, Karabağlar, Karşıyaka, Konak) resmi yataklı tedavi kurumlarında (Sağlık Bakanlığına bağlı 12 devlet hastanesi ve 2 üniversite hastanesinde) çalışan hastane eczacıları (n=80) oluşturmaktadır. Hastane eczacılarının çalışma koşulları, iş doyumu ve meslek sorunlarına ilişkin gerekli literatür çalışması tamamlandıktan sonra araştırmacılar tarafından 32 soruluk anket formu hazırlanmıştır. Anket formu eczacıların; “Çalıştıkları hastanenin özelliklerini”, “sosyodemografik özelliklerini”, “lisans eğitimi ile ilgili görüşlerini” ve “iş doyumları ve meslek sorunlarını” belirlemeye yönelik dört temel bölümden oluşmaktadır. Araştırma mezuniyet tezleri kapsamında gerçekleştirilmiş olup Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dekanlığı ve ilgili hastane başhekimliklerinden izin alınarak gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma için geliştirilen anket yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak ve örneklem seçimi yapılmaksızın tüm eczacılara gönüllülük ilkesiyle uygulanmış, 63 eczacı tarafından özbildirim ile yanıtlanmıştır. Görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Buna göre anketin İzmir ili merkez ilçelerindeki hastane eczacılarını kapsayıcılığı %78,8’dir. Elde edilen veriler, %95 güven aralığında SPSS 18 paket programı kullanılarak, frekans, yüzde dağılım ve ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmamıza katılan 63 hastane eczacısının; 52’sini (%82,5) kadın, 11’ini (%17,5) erkek eczacılar oluşturmaktadır. Eczacılık mesleği, uzun yıllardır esnek çalışma saatleri nedeniyle kadınların hem çalışıp hem de evlerine zaman ayırabilecekleri ve kendilerine biçilen toplumsal rolleri gerçekleştirebilecekleri bir meslek olarak görülmektedir (11, 12). Kanada’da yapılan bir çalışmaya göre de hastane eczacılığının kadın eczacılara hitap eden dişil mevkilerin başında geldiği düşünülmektedir (12). Nitekim 2009 yılında Kanada’daki hastanelerde çalışan eczacıların %75,7’sini kadın eczacıların oluşturduğu saptanmıştır. İngiltere’de eczacılık fakültesi öğrencileriyle yürütülen bir başka çalışmada ise kız öğrencilerin mezuniyet sonrası çalışma alanı olarak hastane eczacılığını seçme isteklerinin erkek öğrencilere kıyasla daha fazla olduğu gözlenmiştir (13). Araştırmamızda da hastane eczacılığının kadınlar tarafından daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca eczacıların %63,4’ünün 30-49 yaş grubunda olduğu, %38,1’inin 11-20 yıl arası mesleki deneyime sahip olduğu, %60,3’ünün de evli olduğu saptanmıştır. (Tablo 1)

Tablo 1. Eczacıların Sosyo-demografik Özellikleri

Eczacıların Sosyo-demografik Özellikleri	N=63	%(100)
Cinsiyet		
Kadın	52	82,5
Erkek	11	17,5
Yaş Grupları		
20-29	11	17,5
30-39	19	30,1
40-49	21	33,3
50-59	7	11,1
60 ve Üzeri	4	6,4
Belirlenemeyen	1	1,6
Mesleki Deneyim (Yıl)		
0-10	16	25,4
11-20	24	38,1
21-30	17	27
31 ve Üzeri	4	6,3
Belirlenemeyen	2	3,2
Medeni Durum		
Evli	38	60,3
Bekâr	20	31,8
Dul	5	7,9

Araştırmamıza katılan eczacıların çalışma koşulları incelendiğinde; %61,9'unun günlük ortalama 8 saat çalıştığı belirlenmiştir. Ayrıca eczacıların %81'inin vardiyalı çalıştığı %79,4'ünün ise vardiya ve nöbetlerden dolayı hafta sonu da çalıştıkları saptanmıştır. Türk Eczacıları Birliği tarafından serbest eczacılar üzerinde yapılan bir çalışmada ise eczacıların büyük bir çoğunluğunun günde 11-13 saat çalıştığı belirlenmiştir (14). Bu veriler ve ülkemizdeki 4857 sayılı iş kanununda yer alan haftalık ortalama çalışma saatleri (45 saat) baz alındığında, hastane eczacılarının serbest eczacılara kıyasla çalışma süresi bakımından daha iyi şartlara sahip olduğu düşünülmektedir (15). (Tablo 2).

Tablo 2. Eczacıların Çalışma Koşulları

Eczacıların Çalışma Koşulları	N=63	%(100)
Günlük Ortalama Çalışma Süresi		
8 Saat	39	61,9
8-10 Saat	24	38,1
10 Saat ve Üzeri	0	0
Vardiyalı Çalışma		
Evet	51	81,0
Hayır	12	19,0
Hafta Sonu Çalışma		
Evet	50	79,4
Hayır	13	20,6

Eczacıların, yaklaşık olarak yarısının (%50,8) hastane eczacılığından önce eczacılığın farklı iş kollarında çalıştığı, %42,9'unun "güvenceli bir iş ve sabit bir geliri olduğu için" hastane eczacılığını seçtiği saptanmıştır. Eczacıların hastane eczacılığını tercih etmeden önce eczacılığın farklı iş kollarında mesleki deneyim kazanmış olma durumu ile hastane eczacılığını tercih sebepleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($\chi^2=1,309$; $p>0,05$) (Tablo 3)

Tablo 3. Eczacıların Hastane Eczacılığını Tercih Etme Sebepleri

Hastane Eczacılığını Tercih Etme Sebepleri	n=63	(%)
Güvenceli bir iş ve sabit bir geliri olduğu için	30	47,6
Serbest eczane açacak maddi olanaklarım bulunmadığı için	7	11,1
Bir sağlık kurumu içinde mesleki uygulamalara kendimi daha yakın hissettiğim için	11	17,5
Tesadüfen	11	17,5

Araştırmamıza katılan eczacıların hastane eczanesinde ağırlıklı olarak ilaç dağıtımı (%76,2) ve stok kontrolü (%77,8) vb. gibi geleneksel eczacılık rollerini gerçekleştirdiği saptanmış ve eczacıların %60,3'ü yaptıkları işi rutin, %55,6'sı ise sıkıcı olarak nitelendirmiştir. (Tablo 4, Tablo 5). İngiltere'de ve Ankara'da serbest eczacılar üzerinde yapılan iki araştırmada ise rutin yapılan işler ile resmi prosedürlere kaynaklı iş yüklerinin eczacıların iş doyumlarını olumsuz etkilediği saptanmıştır (16).

Öte yandan araştırmamıza katılan eczacıların %74,6'sı seçme şansları olsa bu tarz rutin işler yerine klinik eczacılık hizmetleri olarak nitelendirilen ilaç yönetimi, ilaç güvenliği, akılcı ilaç kullanımı gibi süreçlerde rol almak isteyeceğini belirtmiştir. Eczacıların yaşları ile klinik eczacılık faaliyetlerine katılma istekleri arasındaki fark incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($\chi^2=11,732$ $p=0,03$); 20-39 yaş grubu içerisinde bulunan eczacıların klinik eczacılık rollerini gerçekleştirme isteklerinin 40 ve üzeri yaş grubunda bulunan eczacılara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. 20-39 yaş grubunda bulunan 30 eczacıdan 28'i (%93,3) klinik eczacılık rollerini gerçekleştirmek isterken, 40 ve üzeri yaş grubunda bulunan 32 eczacıdan ise ancak 18'inin (%56,3) klinik eczacılık rollerini gerçekleştirmek istediği belirlenmiştir.

Tablo 4. Eczacılar Tarafından Hastane Eczanesinde Gerçekleştirilen Görevler

Hastane Eczanesinde Yapılan Görevler	n=253*	(%)
İlaç dağıtımı	48	76,2
Günlük ilaç siparişi	31	49,2
Stok kontrolü	49	77,8
Toplu ilaç alımı	24	38,1
Tıbbi malzeme satın alma	3	4,8
Yöneticilik	18	28,6
Reçete kontrolü	16	25,4
Advers ilaç etkisi takip ve bildirim	19	30,2
Komisyon Üyeliği	34	54,0
Diğer	11	17,5

*Görüşme yapılan eczacıların verdikleri yanıtlar birden fazladır.

Tablo 5. Eczacıların Hastane Eczanesinde Yaptıkları İşleri Nitelendirmeleri

İş Tanımlamaları	n=143*	(%)
Sıkıcı	10	15,9
Zevkli	18	28,6
Rutin	38	60,3
Yorucu	35	55,6
Riskli	26	41,3
Anlamlı	13	20,6
Diğer	3	4,8

*Görüşme yapılan eczacıların verdikleri yanıtlar birden fazladır.

2005 yılında, Ankara'da yapılan bir çalışmada da araştırmamızla örtüşür nitelikte sonuçlar elde edilmiş, eczacıların ağırlıklı olarak ilaç dağıtım ve stok kontrolü gibi görevleri yerine getirdiği ve kliniklerde mesleki uygulama yapamadıkları belirlenmiştir (17). Oysaki literatürde Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki eczacıların dahi bağlı oldukları hekimle birlikte vizite çıktığı ve sonrasında

hastaların ilaçlarını hazırlayıp, dağıtımını gerçekleştirdiği bir anlamda günümüzdeki klinik eczacılık uygulamalarına benzer bir görev üstlendiği yer almaktadır (18). Öte yandan Amerika'da 1996 yılında yapılan bir çalışmada hastane eczacılarının yaklaşık olarak üçte birinin zamanlarının %20-29'unu klinik eczacılık rollerine ayırdığı saptanmıştır (19). Hong-Kong'da yapılan bir başka çalışmada ise hastane eczacılarının %33,3'ünün zamanlarının en az %0-9'unu, %29,7'sinin de zamanlarının en az %10-19'unu klinik eczacılık rollerine ayırdığı saptanmıştır (20). Bunun yanı sıra literatürde klinik eczacılık rollerine ayrılan zamanın artmasıyla iş doyumunu arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (19-21). Örneğin Amerika'da yürütülen bir çalışmada zamanlarının büyük bir kısmını klinik eczacılık faaliyetlerine ayıran eczacıların ilaç dağıtım gibi rutin faaliyetleri gerçekleştiren eczacılara göre iş doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (22). Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'nin 122. maddesine göre eczacılar, hastane merkez eczanelerinden başka kliniklerde de görevlendirilebilmektedirler. Yönetmelikte, "kliniklerde çalışan eczacılar, klinik şef veya uzmanı ile vizit ve kontrvizitlere çıkar, yazılan ilaçları eczaneden teslim alır ve bunların usulüne uygun olarak hastalara ulaşımını sağlar. Servis acil ilaç dolaplarının eksikliklerini zamanında tamamlar. İlaçların sarflarını yapar ve ayrıca baştabibin vereceği meslekleri ile ilgili görevleri yerine getirir." denilerek eczacıların hastanelerdeki merkez eczanelerle birlikte klinikler içinde de görevleri olduğunu açıkça hükme bağlanmıştır (23). Bu bağlamda hastane eczacılarının klinik faaliyetlerde aktif rol almalarını sağlayacak yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinin eczacıların iş memnuniyetinin artması açısından faydalı olabilir.

Araştırmaya katılan eczacıların dörtte üçünden fazlası (%76,2) görev yetki ve sorumluluklarını tecrübeyle öğrendiğini, %85,7 gibi büyük bir çoğunluğu meslek icrasında bilgilerini eksik hissettiğini belirtmiştir. Bu duruma eczacılarımızın ancak %9,5'inin lisans öğrenimi sırasında hastane eczacılığına yönelik dersleri almış olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak lisans öğrenimi sırasında hastane eczacılığına yönelik ders alan eczacıların yarısından fazlası ise (%57,1) üniversitede aldığı teorik eğitimin uygulamada karşılığının bulunmadığını belirtmiştir. Nitekim, eczacıların lisans eğitimi sırasında hastane eczacılığına yönelik ders alması ile, meslek icrasında bilgilerini eksik hissetme durumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($\chi^2= 15,553$ $p>0.05$) Eczacılarımızın meslek icrasında bilgilerini eksik hissettikleri başlıca konu ise iş

idare ve personel yönetimi (%80,9) olarak belirlenmiştir. Ankara'da hastane eczacılığı üzerine yapılan bir çalışmada da eczacıların yarısından fazlası (%63,9) hastane eczacılığı uygulamaları konusunda kendisini bir veya birden fazla konuda yetersiz bulduğunu belirtmiştir (24). Eczacıların kendilerini yetersiz bulduğu konuların başında ise tıbbi ve cerrahi malzeme, tıbbi terminoloji, iş idare ve personel yönetimi yer almaktadır (24). 2015 yılında Ankara Eczacı Odası tarafından gerçekleştirilen Kamu Eczacıları Çalıştayı sonucunda da hastane eczacılığına yönelik lisansüstü eğitim programları eksik bulunmuş, hastane eczacılarına yönelik, sertifikalı meslek içi eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmiştir (25). Elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda hastane eczacılarının meslek icrasında bilgilerini eksik hissettiği konular nispeten benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda lisans eğitimi sırasında verilen hastane eczacılığına yönelik ders içeriklerinin uygulamada karşılığı olabilecek şekilde planlanmasının ve Türk Eczacıları Birliği'nin de hastane eczacılarının bilgilerini eksik hissettikleri konuları belirleyerek mevcut konularda sürekli meslek içi eğitimler düzenlemesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmamıza katılan eczacıların; %14,3'ü yaptıkları işten mesleki doyum sağladıklarını ifade ederken, %28,6'sı mesleklerini tatmin edici bulmadığını, %57,1'i kısmen tatmin edici olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, eczacıların cinsiyetleri ile mesleki tatminleri arasındaki fark incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($\chi^2=6,168$, $p=0,034$) Erkek eczacıların mesleki tatmin oranlarının (%36,4), kadın eczacılara göre (%9,6) daha fazla olduğu saptanmıştır. Amerika'da hastane eczacılarını konu alan bir doktora tez çalışmasında da erkek eczacıların iş doyumlarının kadınlara göre daha fazla olduğu gözlenmiştir (22). 2013 yılında Ürdünde yapılan bir çalışmada ise eczacıların cinsiyeti ve iş doyumunu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmaz iken, medeni durumları ve mesleki deneyimleri ile iş doyumları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (26). Ankara'da yapılan bir çalışmada ise eczacıların %76'sı yaptıkları görevden memnun olduğunu belirtmiştir. Amerika'da yapılan bir diğer çalışmada da eczacılığın farklı iş kollarında çalışan eczacıların iş doyumları incelenmiş, hastane eczacılarının en yüksek iş doyumuna sahip gruplar içerisinde yer aldığı ve %78'inin mesleğini tatmin edici bulduğunu belirlenmiştir (27). Mevcut çalışmalarda iş doyum düzeyleri bizim araştırmamız arasındaki değişikliklerin eczacıların iş yükleri, çalışma şartları ve çalışma ortamlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

İş doyumunda yalnızca kişisel beklentilerin belirleyici olmadığı, çevresel ilişkilerin de önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda iş doyumunu etkileyen 2 temel unsur ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki bireyin yapısı, duyguları, düşünceleri, gereksinimleri iken ikincisi ise iş koşullarıdır (28). Bu bağlamda hastane eczacılarının iş koşulları hakkında bilgi edinmek adına 11 sorudan oluşan 3'lü likert ölçek kendilerine uygulanmış ve eczacıların %53,4'ünün aldığı maaşı, %65,1'inin maddi manevi ödüllendirme ve ilerleme imkânını, %46'sının ise yetki ve sorumluluklarını düzenleyen yasal çerçeveyi yetersiz bulduğunu belirlenmiştir (Tablo 6) Amerika'da yapılan bir çalışmada iç ve dış faktörler olarak nitelendirilen hastane politikaları, kişiler arası ilişkiler, maaş, ilerleme imkânı, sorumluluk, iş yükü ve iş stresi gibi çalışma koşullarının genel iş doyumunu önemli oranda etkilediği saptanmıştır (22).

Tablo 6. Eczacıların İş Memnuniyetine Etki Eden Faktörler

İş Memnuniyetine Etkili Faktörler	Yeterli (%)	Kısmen Yeterli (%)	Yetersiz (%)	Belirlenemeyen (%)
Aldığınız maaş	1,6	42,8	52,4	3,2
Maddi manevi ödüllendirme	1,6	28,6	65,1	4,7
Yetki ve sorumluluklarınızı düzenleyen yasal çerçeve	15,9	28,6	46	9,5
Çalışmalarınızla ilgili karara katılma	20,6	47,6	19,1	12,7
Hastane eczanesindeki kişiler arası ilişkiler	38,1	38,1	15,9	7,9
İlerleme imkânı	7,9	19,1	65,1	7,9
Üniversitede aldığınız eğitimi uygulama imkânı	9,5	27	57,1	6,4
Bilgi ve becerilerinizi geliştirme imkânı	9,5	33,3	54	3,2
Çalışma ortamı olanakları	23,8	34,9	33,3	8
Sosyal faaliyetler	11,1	34,9	42,9	11,1
Emeklilik güvencesi	41,3	41,3	14,3	3,1

Araştırmaya katılan eczacılarımızın büyük çoğunluğu meslek örgütlerinin hastane eczacılığının sorunlarına yeterli ilgi göstermediğini düşünmektedir. Nitekim eczacılarımızın yarısından fazlası da (%53,9) eczacı odasına kayıtlı değildir. Ancak eczacılarımızın, gerek çalışma koşullarının iyileştirilmesi, gerekse iş doyumlarının artmasını sağlayacak düzenlemeler konusunda meslek örgütlerinden beklentileri bulunmaktadır. Bu bağlamda eczacıların %93,6'sı meslek örgütlerinden; hastane eczacılarının sorunlarının çözülmesi adına çalışmalar yapmasını beklerken, (özlük haklarının iyileştirilmesi, meslek içi eğitimlerin düzenlenmesi vb.) %77,7'si de hastanelerde eczacı istihdamını artıracak yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesini beklemektedir. Ankara'da düzenlenen Kamu Eczacıları Çalıştay'ında da kamu eczacılarının meslek örgütü çalışmalarında daha aktif rol almasının sağlanması gerektiği, eczacı odalarının ve TEB'in ise kamu eczacılarına yönelik ilgi ve çalışmalarını arttırması gerekliliği vurgulanmıştır (25). (Tablo 7)

Tablo 7. Eczacıların Eczacı Odasına Kayıtlanma Durumları ve Meslek Örgütlerinden Beklentileri

	N=63	%
Eczacı Odasına Kayıtlanma		
Evet	27	42,9
Hayır	34	53,9
Belirlenemeyen	2	3,2
	N= 111	%
Meslek Örgütünden Beklentiler		
Hastane eczacılarının sorunlarının çözülmesi için çalışmalıdırlar	49	77,7
Hastanelerde yeterli eczacı kadrosu ve istihdamının sağlanması için çalışmalıdırlar	59	93,6

Sonuç ve Öneriler

Hastane eczacılarının yarısından fazlası günlük ortalama 8 saat çalışmakta ve mesailerinin büyük bölümünü ilaç dağıtım, stok kontrolü gibi rutin ve yorucu olarak tanımladıkları işlerle geçirmektedir. Eczacıların, hastane eczacılığı görev kapsamındaki bilinen tüm geleneksel rollerini belirli ölçülerde yerine getirmelerine karşın, sağlık personeline ilaç danışmanlığı ve klinik eczacılık uygulamalarını içeren bir hizmet biçiminin bulunmaması

düşündürücüdür. Nitekim eczacıların yaklaşık dörtte üçünün bu tarz geleneksel eczacılık rollerini gerçekleştirmek yerine, klinik eczacılık uygulamalarını gerçekleştirmeyi tercih ettikleri ancak olanak bulamadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, hastane eczacılığının uygulama alanlarındaki tüm zorluklara karşın, eczacılarımızın yarısından fazlasının yaptığı işten kısmen memnun olduğu, yaklaşık üçte birinin ise yaptığı işten memnun olmadığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki eczacıların yaklaşık olarak dörtte üçünün hastane eczacılığına dair görev, yetki ve sorumluluklarını tecrübeyle ve mevzuattan öğrendiği, dörtte üçünden fazlasının ise meslek icrasında bilgilerini eksik hissettiği anlaşılmıştır. Eczacıların yaklaşık olarak onda biri gibi çok az bir kısmının lisans eğitimi esnasında hastane eczacılığına yönelik dersler aldığı ancak onların da bu derslerde kazandıkları teorik bilginin hastane eczacılığı uygulamalarında karşılığını bulamadıkları saptanmıştır.

Tüm bu sonuçlar ışığında, hastane eczacılığının hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve toplum sağlığına sunulan hizmetin etkin ve verimli hale getirilmesi için lisans eğitiminde yer alan hastane eczacılığına yönelik ders sayısı ve içeriğinin gözden geçirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra meslek örgütlerinin hastane eczacılığına yönelik sürekli meslek içi eğitimler düzenlemesi, hastane eczacılığı meslek sorunları ve çözümlerine yönelik çalıştay, kongre vb. etkinlikler gerçekleştirmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hastane eczacılarının iş doyumlarının arttırılabilmesi için; ücret, iş güvencesi, çalışma şartları, fiziki koşullar, iş özelliği, sürekli mesleki gelişim için hizmet içi eğitim, sosyal olanaklar gibi genel örgütsel faktörlerin iyileştirilmesi ve hastanelerde yatak sayısı başına eczacı ölçütüne göre oluşturulmuş eczacı kadrosu ve istihdamının sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir. Öte yandan, hastane eczacılarının akılcı ilaç kullanımı, iyi eczacılık uygulamalarıyla ilaçların daha etkin, güvenli ve ekonomik kullanımındaki rollerini ön plana çıkaran ve iş doyumlarını arttıran, klinik eczacılık uygulamalarına eczacılık lisans eğitiminde yer verilmesi ve çalışma yaşamında klinik eczacılık uygulamaları için gerekli yasal düzenlemelerin ivedilikle yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Teşekkür

Çalışmanın yapılmasına destek sağlayan İzmir İl Sağlık Müdürlüğüne, Ege ve Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi Başhekimliklerine, araştırma verilerinin toplanması aşamasında, anketimize katılmayı kabul edip, değerli vakitlerini ayırarak sorularımızı yanıtlayan tüm hastane eczacılarımıza teşekkür ederiz.

Occupational Problems of Public Hospital Pharmacists**ABSTRACT**

With technological and scientific advances, pharmaceutical applications evolved from medicine-centered to patient-centered position, changes in pharmacist's roles have realized. In this research, it is aimed to determine duties, powers and responsibilities, opinions about patient-oriented pharmaceutical applications, working environment and workload perceptions, job satisfaction and expectations from trade body, of pharmacists in public hospital, İzmir

This research is cross-sectional and descriptive. Survey prepared after literature review, was applied voluntarily to hospital pharmacists in inpatient treatment institutions in central district of İzmir in 2012, answered with self-report by 63 pharmacists. Data were evaluated by frequency, percentage distributions and chi-square test in 95% confidence interval using SPSS18 software package.

Of pharmacists, it was determined that 61.9% are working

average 8 hours daily, 60.3% deal with routine works, mainly drug distribution (76.2%), inventory control (77.8%), and 55,5% strenuous works. It was determined that 28,6% aren't satisfied from their profession; male pharmacists' job satisfaction is more than the female pharmacists ($\chi^2=6.168, p=0.034$). Desire of pharmacists in 20-39 age to perform clinical pharmacy roles instead of traditional pharmacy roles was found more than pharmacists in 40 and over age ($\chi^2=11.732, p=0.03$). It was also determined that majority of pharmacists (93.6%) think trade body didn't show enough interest to hospital pharmacy's problems.

It is thought that making legal arrangements urgently for undergraduate education in clinical pharmacy applications allow to increase hospital pharmacists' roles in drugs' effective, safe and economic use and their job satisfaction; and the provision of employment by pharmacist criteria per number of beds in hospitals will be useful.

Keywords: Hospital pharmacy, Job satisfaction, Work-load, Clinical pharmacy

KAYNAKLAR

- Öztürk H, Kasım S, Kavgacı A, Kaptan D, İnce G. Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyum Düzeyleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015;18:17-25.
- Medication Therapy and Patient Care: Specific Practice Areas–Statements, ASHP Statement on the Role of Health-System Pharmacists in Public Health pp.324-328. <http://www.ashp.org/doclibrary/bestpractices/specificstpubhlth.aspx> [Erişim Tarihi: 10.08.2015]
- Abacıoğlu N. Türkiye İlaç Sanayii. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul. 2010, pp.59.
- Kocabacak S. Türkiye'de Serbest Eczacıların Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi* 2011;14:95-124.
- World Health Organization and International Pharmaceutical Federation, Developing Pharmacy Practice a Focus on Patient Care, 2006 http://www.who.int/medicines/publications/WHO_PSM_PAR_2006.5.pdf [Erişim Tarihi: 10.08.2015]
- Hamzacebi K, Gümüşel B. Kanıtı Dayalı Eczacılık. *Marmara Pharm J* 2012;16:155-8.
- Özçelikay G, Şencan N. Eczacılık İşletmeciliği. Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara. 2015.
- Üstünes L. Türkiye'de Eczacılık Eğitimi: Bugün ve Gelecek, Eczacının Sesi 2013 <http://eczacininesi.com/?yon=ozgur&id=669> [Erişim Tarihi: 10.08.2015]
- Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Hastane Hizmet Kalite Standartları http://www.kalite.saglik.gov.tr/content/files/hizmet_kalite_standartlari_2011/hastane_hks/hkskitap.pdf [Erişim Tarihi: 10.08.2015]
- İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu, <http://www.titck.gov.tr/PortalAdmin/Uploads/UnitPageAttachment/b607e1a453003.pdf> [Erişim Tarihi: 10.08.2015]
- Çetintaş S. Kadın Eczacı Olmak. AEOB İlaç Forumu 2001;17:11-12. Erişim: http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/eczaciodyasiyayinlari/ibeob_eyll01/3.pdf [Erişim Tarihi: 04.08.2015]
- Janzen D, Fitzpatrick K, Jensen K, Suveges L. Women in Pharmacy. *Can Pharm J* 2013;146:109-16.
- Wilson K, Jesson J, Langley C, Hatfield K, Clarke L. Pharmacy undergraduate students: Career choices and expectations across a four-year degree programme. Aston University, 2006.
- Türk Eczacıları Birliği Araştırma Dizisi Eczacı Profili: 1998-2007 Son On Yıla Bir Bakış, Ankara, 2007
- 4857 Sayılı İş Kanunu, 10.06.2003 tarih ve 25134 sayılı Resmî Gazete <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> [Erişim Tarihi: 05.08.2005]
- Gülpinar G, Uzun MB, Yalın NY. Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamalarının Serbest Eczacıların İş Doyumu Üzerine Etkisi: Kalitatif Bir Çalışma. *Türkiye Biyoetik Dergisi* 2015;2:36-46.
- Demir M, Yeğenoğlu S. Ankaradaki Hastane Eczanelerinde Hizmet Veren Eczacıların Durumlarının Mesleki Perspektiften Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi* 2005;25:11-21.
- Özçelikay G, Şar S, Özcömert GH, Asil E. Hastane Eczacılığı ve Etik. *T Klin J Med Ethics* 1997;5:68-72.
- Olson DS, Lawson KA. Relationship Between Hospital Pharmacists' Job Satisfaction And Involvement In Clinical Activities. *Am J Health-Syst Pharm* 1996;53:281-4.
- Lan W, Pang J, Chui W. Job Satisfaction and the Association With Involvement in Clinical Activities Among Hospital Pharmacists in Hong Kong. *Int J Pharm Pract* 2011; 19: 253-63.
- Kerschen AM, Armstrong EP, Hillman TN. Job satisfaction among staff, clinical, and integrated hospital pharmacists. *J Pharm Pract* 2006; 19: 306-12.

22. Nyame-Mireku MN. Determinants Of Job Satisfaction Among Hospital Pharmacists And Their Intent To Leave Using Herzberg's Two-Factor Theory. ProQuest Dissertations Publishing. 2012.
23. Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, 13.01.1983 tarih ve 17927 sayılı Resmi Gazete <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=3.5.85319&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=yatakl%C4%B1%20tedav> [Erişim Tarihi:16.06.2015]
24. Üstel İ. Geleneksel Hastane Eczacılığımız Konusunda Bir Anket Çalışması. J Fac Pharm Ankara 1977; 7: 21-41.
25. Türk Eczacıları Birliği II. Bölge Ankara Eczacı Odası Kamu Eczacıları Çalıştayı Sonuç Raporu Sorunlar-Beklentiler-Öneriler. Ankara. 2015, pp. 19-25.
26. Khalidi DA, Wazaify M. Assessment of Pharmacists' Job Satisfaction and Job Related Stress in Amman. Int J Clin Pharm 2013; 35: 821-8.
27. Maio V, Goldfarb NI, Hartmann CW. Pharmacist' Job Satisfaction: Variation By Practice Setting. P&T 2004; 29: 184-90.
28. Saygılı M. Hastane Çalışanlarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Algıları ile İş Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara. 2008.